

Představujeme Zdeňka Procházku, člena Komise pro terapeutické výjimky Antidopingového výboru ČR

PharmDr. Zdeněk Procházka je jako farmakolog členem Komise pro terapeutické výjimky Antidopingového výboru ČR. V roce 1986 absolvoval obor farmacie na Farmaceutické fakultě Univerzity Karlovy v Hradci Králové, o dva roky později zde získal doktorát. V letech 1994 až 1998 působil jako osobní poradce ministra zdravotnictví pro lékovou politiku. V 90. letech se zasadil o integraci některých nových léčivých látek do zákona o léčivech. Od roku 1998 do roku 2000 byl prvním místopředsedou Grémia majitelů lékáren. V roce 1999 založil v ČR a SR vzdělávací společnost Edukafarm, která organizuje celoživotní komorovou edukaci lékařů, farmaceutů, laické veřejnosti a vydává odborné časopisy FarmiNews a Biotherapeutics. Je spoluautorem řady odborných publikací a klinických studií.

Můžete na úvod čtenářům představit, čím se zabývá Komise pro terapeutické výjimky Antidopingového výboru ČR?

Komise pro terapeutické výjimky se zabývá případy, kdy sportovec ke své terapii potřebuje lék, jehož účinná látka figuruje na seznamu látek zakázaných ze strany WADA (World Anti-Doping Agency), což je mezinárodní nezávislá organizace zaměřená na boj proti dopingu. Byla založena 10. listopadu 1999 v Lausanne ve Švýcarsku a jejím hlavním iniciátorem a sponzorem byl Mezinárodní olympijský výbor, který dodnes zajišťuje zhruba polovinu jejích příjmů.

Kdo všechno v komisi pracuje?

V komisi pracuje několik lékařů různých specializací včetně endokrinologie a imunologie a farmaceut zaměřený na farmakologii, což je moje pozice.

Vy tedy působíte jako farmakolog. Jakou roli hrajete v tomto týmu?

Látky a metody uvedené na Seznamu zakázaných látek jsou rozděleny do kategorií (anabolické látky, stimulantia a další), přičemž aby byla látka nebo metoda přidána na Seznam, musí splňovat dvě ze tří následujících kritérií: má potenciál zvýšit nebo zvyšuje sportovní výkon; představuje skutečné nebo potenciální zdravotní riziko pro sportovce; poškozuje ducha sportu. Seznam hromadně vyráběných léčivých přípravků obsahujících tyto zakázané látky z hlediska dopingu, registrovaných v ČR byl sestaven podle údajů poskytnutých Státním ústavem pro kontrolu léčiv a je vydáván jako pomů-

Vysazování glukokortikoidů obecně je obrovský problém, protože postup je individuální; při předchozím dlouhodobém užívání je třeba, aby byl glukokortikoid vysazován postupně.

ka lékařům pro léčení sportovců na základě ustanovení Směrnice pro kontrolu a postih dopingu ve sportu. Podle této Směrnice jsou registrovaní sportovci povinni při užívání léků dodržovat určitá omezení. Lékař, který ví, že léčí sportovce, by měl zvolit alternativ-

ní léčbu bez zakázaných látek. Samozřejmě právě toto je jedna z důležitých oblastí, kde může farmaceut lékařům pomoci najít terapii nahrazující terapii zakázanou.

Řešil jste už takové případy, můžete uvést alespoň jeden jako příklad?

Ano, hlavně v případech glukokortikoidů, jelikož jsou od začátku tohoto roku podle pravidel WADA zakázané „při soutěži“ (in-competition), pokud jsou podávány perorálně, rektálně, nitrožilně, nitrosvalovou a intraartikulární aplikací. Samozřejmě, pokud jsou užívány zdůvodněně (podle ošetřujícího lékaře), musí sportovec požádat o terapeutickou výjimku. Ale jak už bylo řečeno, je vhodné také hledat nahrazující terapii, která například v případě pohybového aparátu skutečně existuje. Není nutné aplikovat sportovcům po úrazech kolene kortikoidy, když srovnatelný protizánětlivý efekt na pojivové a chrupavčité tkáně lze získat od kombinace kolagenových injekcí a kyseliny hyaluronové, a to bez nežádoucích účinků. Je prokázáno, že kortikoidy působí na chondrocyty kloubní chrupavky chondrotoxicky, takže způsobí její úbytek, a proto by měly být zakázány nejen ve sportu a při soutěži, ale u pohybového aparátu všeobecně.

Co vidíte ze svého pohledu farmakologa ve vrcholovém sportu jako nejproblematictější?

Problematické jsou určitě doplňky stravy. Vzhledem k tomu, že nejsou určeny k léčbě, nejsou, na rozdíl od léků, regulovány Státním ústavem pro kontrolu léčiv, jenž proto

negarantuje jejich přesné složení. Uvedená skutečnost musí vést každého sportovce k obezřetnosti při nákupu doplňků stravy. Například v minulosti bylo množství případů, včetně olympijských her, kdy byli sportovci pozitivně testováni na zakázaný stimulant methylhexanamin (MHA), známý i jako 1,3-dimethylamin nebo DMAA. Říká se mu také výtažek z kořene pelargonie nebo olej z pelargonie. Pokud je takto uveden na etiketě, sportovec většinou nemá šanci to rozklíčovat. Někdy na etiketě zakázaná látka není uvedena vůbec, i když ji doplněk stravy obsahuje. Státní zemědělská a potravinářská inspekce laboratorní analýzou zjistila zakázaný 1-dehydroandrostenedion, což je anabolický androgenní steroid, v množství 0,103 miligramu na kilogram. Předmětný doplněk stravy obsahoval také psychotropní látku tetrahydrocannabinol (THC) v množství 0,749 miligramu na kilogram. Proto doporučujeme pro posouzení, zda některá součást přípravku nepatří mezi látky zakázané ve sportu, získat od výrobce oficiální dokumentaci o kompletním, přesném složení, ideálně ve formě analytického certifikátu.

Podarilo se vám už něco změnit k lepšímu z hlediska podávání léčivých přípravků či doplňků stravy sportovcům?

Antidopingový výbor mě jako člena Komise pro terapeutické výjimky požá-

dal, zdali bychom mohli z pozice Edukafarmu vést konzultační servis v oblasti léků. Díky pomoci celého našeho týmu jsem souhlasil, a tak byla Antidopingovým výborem zřízena e-mailová adresa leky@antidoping.cz, na kterou se může obrátit každý profesionální sportovec s prosbou o radu. Hodně dotazů na nás směřuje z oblasti systémově užívaných kortikoidů. Třeba u Prednisonu, pokud je užíván zdůvodněně, musí sportovec požádat o terapeutickou výjimku. Nicméně pokud výjimka není udělena a Prednison se vysadí, je vymývací období (wash-out period) podle dokumentů WADA dlouhé 3 dny. Po uplynutí této doby od vysazení léku by neměl být Prednison v moči přítomen. Vysazování glukokortikoidů obecně je obrovský problém, protože postup je individuální; při předchozím dlouhodobém užívání je třeba, aby byl glukokortikoid vysazován postupně. Opravdu jsem překvapený frekvencí a typy dotazů sportovců, kterým jsme jednoduše vyřešili mnoho problémů. Z této aktivity máme velkou radost, i když je velmi náročná.

Co by se mělo podle vás z hlediska antidopingu změnit do budoucna? Zkuste se na to podívat jako sportovec. Vždyť je o vás známo, že například jezdíte Jizerskou padesátku.

Ano, máte pravdu, už se chystám na svůj jubilejní desátý ročník Jizerské padesátky. Víím, jak je těžké se na takový lauf připravit a klasikou na běžkách celý závod v solidním čase absolvovat. V létě je potřeba nejezdít minimálně 2000 kilometrů na kole a aspoň tisíčovku zvládnout před závodem na běžkách. Alespoň jednou v týdnu je potřeba posilovat ruce a nohy pod vedením trenéra. Samozřejmě vrcholový sport je mnohonásobně náročnější, sportovec více inklinuje k využití nějaké zakázané metody či látky, a proto by se mělo ještě více přitvrdit, jelikož nejen podle mého názoru jsou stále v některých případech antidopingová pravidla obcházena a čistota sportu je tak pošlapávána. Stačí vzpomenout na nedávný skandál v ruském sportu.

WADA ze zřejmých důvodů určité látky zakazuje, ale zažil jste situaci, že také nějakou dříve zakázanou látku povolila?

Existuje takový případ, kdy WADA vyškrtla CBD (kanabidiol) ze seznamu zakázaných látek, jelikož se získává z takzvaného technického konopí, nikoli z marihuany, jako je tomu u THC, jež je ze strany WADA zakázáno. Právě díky tomu, že se CBD vyrábí z technického konopí, nepůsobí psychoaktivně, přičemž ho lze ve sportu legálně užívat. To je potřeba kvitovat, jelikož celoroční užívání CBD lze doporučit pro jeho protizánětlivé, imunomodulační, antioxidační a neuroprotektivní účinky. Stimuluje fyziologické regenerační procesy, například redukuje svalové bolesti po zátěži, zklidňuje a zlepšuje spánek a další. Nutno dodat, že CBD není toxickou látkou a nelze se jím předávkovat a také nezatěžuje orgány, například játra a ledviny, jako tomu může být u léků proti bolesti a zánětu. Podle nedávno publikované studie lze zvýšit účinky CBD vhodnou stravou, jelikož v kombinaci s tučným jídlem mohou být až zecyřnásobeny. Toto vše je pro přetížený organismus sportovce velmi důležité. ■

Mgr. Eva Presová

Komise pro terapeutické výjimky

je odborná komise Antidopingového výboru ČR ustanovená na základě Kodexu a Mezinárodního standardu pro terapeutické výjimky. Komise posuzuje požadavky sportovce se zdokumentovaným onemocněním o povolení užití léku se zakázanou látkou nebo použití zakázané metody v souladu s Kodexem a rozhoduje o oprávněnosti terapeutické výjimky v souladu s Mezinárodním standardem pro terapeutické výjimky.

Zdroj: Antidopingový výbor ČR